

JAARGANG 36 | NUMMER 4 | WINTER 2025

Zoogdier digitaal

ACHTERGRONDINFORMATIE BIJ DE
ARTIKELN VAN HET MAGAZINE

- 2 Soortenmanagement-
plannen voor
verduurzamen
woningen**
- 5 Aandacht voor de
archeologische das**
- 7 Zoogdierbescherming
vanuit een andere
invalshoek**
- 8 Duurzaam
samenleven
met de bever
in Nijmegen**
- 10 Vleermuis-
wintertellingen
dwars door België**
- 11 Jaar van de Woelmuis:
de rosse woelmuis**
- 12 Korte berichten**
- 14 Waarnemingen**

ZOOGDIER
DIGITAAL

Een gewone grootoorvleermuis met een zender op de rug. Telemetrisch onderzoek is nodig om verblijfplaatsen van deze soort in stedelijk gebied op te sporen.
Foto Johann Prescher

VLEERMUIZEN ZIJN NIET HET PROBLEEM,
EEN GEBREK AAN KENNIS WÉL!

Soortenmanagementplannen voor verduurzamen woningen

TEKST PETER TWISK, ERIK KORSTEN, MARCO SNIJDER, EVA HENRARD EN HERMAN LIMPENS

VOORWAARDEN OMGEVINGSVERGUNNING

De Omgevingswet verbiedt het opzettelijk vangen, verstoren, verwonden of doden van vleermuizen en het beschadigen of vernielen van hun voortplantings- of rustplaatsen. Iemand die een ingreep wil uitvoeren die negatieve effecten kan hebben op vleermuizen en hun verblijfplaatsen is verplicht:

- Vooraf na te gaan of er vleermuizen zijn op de plaats van de ingreep;
- Te verwachten negatieve effecten op vleermuizen zo goed mogelijk en binnen redelijke grenzen te voorkomen, of vooraf maatregelen te nemen die deze effecten beperken of tenietdoen;
- Tijdens en na de ingreep na te gaan of de maatregelen het beoogde effect hebben;
- De ingreep niet uit te voeren als negatieve effecten niet zijn te voorkomen.

Voor een ingreep die negatieve effecten op vleermuizen of hun verblijfplaatsen kan hebben, kan een vergunning verleend worden als:

- Er geen andere bevredigende oplossing is voor het uitvoeren van de ingreep;
- De ingreep voldoet aan een in de wet genoemd belang;
- De ingreep geen afbreuk doet aan het streven de betreffende soort(en) in een gunstige staat van instandhouding te houden.

Voor het vervangen van veel typen verblijfplaatsen van veel soorten zijn er nu geen bewezen effectieve maatregelen. De wet kan daarmee in de weg staan bij vergunningverlening voor verduurzaming van woningen. Alleen in de praktijk kan echter geleerd worden welke maatregelen werken. Deze ‘juridische spagaat’ mag naar het oordeel van de auteurs geen reden zijn woningen niet te verduurzamen, mits lering getrokken wordt uit de gevolgde werkwijze en gerealiseerde voorzieningen.

PER WONING OF PER BLOK VAN WONINGEN?

Als bij een woning vleermuizen in- of uitvliegen, wordt vaak aangenomen dat de verblijfplaats zich in die woning bevindt, dicht bij de plaats waar ze in- of uitvliegen. Aan de hand van gezenderde vleermuizen is echter vastgesteld dat dit vaak niet klopt, en dat vleermuizen zich over tientallen meters in een woning of blok met woningen kunnen verplaatsen. Dit kunnen ze via de ruimte onder dakpannen of in een doorlopende spouw doen. De woningen in één blok kunnen eigendom zijn van een woningcorporatie, maar ook van verschillende eigenaren. Dit roept de vraag op of de eigenaren van alle woningen in dit blok verplicht kunnen worden om maatregelen te nemen ten behoeve van vleermuizen. Wij kennen nog geen gevallen waarin dit in de praktijk is gebeurd, maar verwachten dat het noodzakelijk is hiervoor een praktische oplossing te vinden, zeker in het kader van een SMP.

AANVULLENDE PUNTEN WAAROP SMP'S VOOR WONINGVERDUURZAMING MOETEN WORDEN VERBETERD

1. De auteurs zien het als noodzakelijk dat er een centrale database van bestaande (‘natuurlijke’) en succesvolle vervangende verblijfplaatsen voor alle soort-functiecombinaties komt. De Zoogdiervereniging is al bezig met een invoersysteem hiervoor. Per provincie zou onderzoek bij ten minste 20 te vervangen en succesvol vervangen verblijfplaatsen uitgevoerd moeten worden.
2. Er moeten goede, laagdrempelige methoden worden ontwikkeld om het gebruik van voorzieningen door vleermuizen te monitoren. Te denken is hierbij aan eDNA, sporenonderzoek, de inzet van vrijwilligers en/of geautomatiseerd registreren van de aanwezigheid van vleermuizen.
3. Er moeten evaluaties plaatsvinden van SMP's die ten minste drie jaar lopen, van zowel gemeenten als van woningcorporaties.
4. Een meer uniforme werkwijze is nodig voor het onderzoek op basis waarvan een gebiedsvergunning wordt aangevraagd. Het toepassen van vangen en zenderen van

laatvlieger, tweekleurige-, baard- en grootoorvleermuis moet een standaardonderdeel hiervan zijn. Bos- en waterrijke gebieden binnen gemeenten moeten ook altijd bij het onderzoek worden meegenomen, omdat er anders een grote kans is op ‘blinde vlekken’ (‘soort niet waargenomen, dus niet aanwezig’). Voor de gewone grootoorvleermuis is al gebleken dat deze soort over het hoofd kan worden gezien.

5. Monitoring wordt nu vaak gestart nadat het onderzoek naar verblijfplaatsen is afgerond. Omdat de methoden die hierbij worden gebruikt van elkaar verschillen, maakt dit een vergelijking tussen de gegevens die dit oplevert erg onbetrouwbaar. Beter is in het eerste jaar direct te starten met monitoring, naast het onderzoek naar verblijfplaatsen.
6. Het is dringend gewenst dat cursussen voor beginnende vleermuisonderzoekers worden aangeboden.
7. Er moeten algemeen geldende doelstellingen voor SMP's worden geformuleerd, zoals de aantallen te realiseren kraam- en winterverblijven.
8. Gemeenten vervullen een belangrijke voorbeeldrol. Naar de mening van de auteurs betekent dit dat in veel openbare gebouwen voorzieningen voor verblijfplaatsen van vleermuizen gerealiseerd moeten worden.

REFERENTIES

1. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/12/22/54-miljoen-voor-opstellen-soortenmanagementplannen-natuurvriendelijk-isoleren>
2. <https://www.natuurvriendelijkisoleren.nl/>
3. Snijder, M., & W. v.d. Steen, 2024. Ervaringen met laatvliegers zoeken in het kader van Soortmanagementplannen. VLEN-nieuwsbrief 88. <https://www.zoogdiervereniging.nl/kennisbank/publicaties/2025/vlen-nieuwsbrief-88>
4. Anoniem, 2025. Toelichting wijziging vleermuisprotocol voor meervleermuis. Netwerk Groene Bureaus. <https://www.netwerkgroenebureaus.nl/vleermuisprotocol-2021-geactualiseerd-voor-meervleermuis>
5. <https://www.zoogdiervereniging.nl/sites/default/files/2022-03/2019.12%20vleerMUS%20Tilburg%202017.pdf>
6. <https://www.pbl.nl/actueel/nieuws/ontwikkeling-stedelijk-gebied-in-beeld>
7. <https://insideecology.com/2019/12/23/berlins-bright-sky-isnt-a-bats-thing/>
8. Cillessen, M., 2020. Notitie Evaluatie soortenmanagementplan en gebiedsontheffing Oude stad Tilburg.

LINKS

- [Waardevolle aanvullende informatie over het belang van telemetrisch onderzoek in het kader van SMP's](#)

ZOOGDIER
DIGITAAL

Dronefoto van de dassenburcht
(donkerbruine sporen), met daarbinnen het
aangetroffen graf (donkergrijs).
Foto Monument Vandekerckhove

EEN NIEUWE, EEUWENOUE BURCHT IN VLAANDEREN

Aandacht voor de archeologische das

TEKST BERT MESTDAGH EN ANTON ERVYNCK

SOORTBESCHRIJVING

Das

REFERENTIES

1. Mestdagh B. (in voorbereiding). *Archeologische opgraving Lebbeke – Lange Molenstraat. Eindverslag* (Archeo-Rapporten Monument Vandekerckhove), Ingelmunster.
2. Fischer C. & Dunand F. (2016). 3D Topography and Structure Analysis of Three European Badger (*Meles meles*) Setts from Western Switzerland. *Wildlife Biology in Practice* 12 (3): 26-35: https://www.researchgate.net/publication/311978166_3D_topography_and_structure_analysis_of_three_badger_setts_from_Western_Switzerland

3. Dirkmaat J.J. (1997). *De Das in Nederland*. Janssen Print, Nijmegen.
4. Peters G., Heinrich W.-D., Beurton P., Jäger K.-D. (1972). *Fossile und Rezente Dachsbauten mit Massen-Anreicherungen von Wirbeltierknochen*, Mitteilungen aus dem Museum für Naturkunde in Berlin. Zoologisches Museum und Institut für Spezielle Zoologie (Berlin) 48 (2): 415-435: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/mmzn.19720480207>
5. Criel D. (1997). *De das in Vlaanderen. Een verhaal in zwart en wit*. Marc van de Wiele, Brugge.
6. Verwerft D., Germonpré F., Huyghe J., Roelens F. & Mikkelsen J.H. (2023). *Sint-Trudostraat, Assebroek (Brugge): Eindverslag naar aanleiding van de archeologische opgraving* (AardeWerk 2023/9), Brugge: <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/rapporten/eindverslagen/2253>
7. Annaert R. (1994). *De Viereckschanze op de Alfsberg te Kontich (prov. Antwerpen): meer dan een cultusplaats*. Archeologie in Vlaanderen III: 53-125: <https://oar.onroerendergoed.be/publicaties/AIVT/3/AIVT003-003.pdf>
8. Smeets M., Bakx R. & Clerbaut T. (2012). *De archeologische opgraving aan de Kreupelstraat te Eppegem (gem. Zemst) (Archeo-rapport 134)*, Kessel-Lo: <https://oar.onroerendergoed.be/publicaties/ROEV/348/ROEV0348-001.pdf>
9. Van Neste T. & Evaert R. (2025). *Een grafheuvel met driedubbele palenkrans te Melsele (Beveren-Waas, prov. Oost-Vlaanderen, België)*, Lunula. Archaeologia Protohistorica XXXIII: 43-47: https://www.academia.edu/127844664/Een_grafheuvel_met_driedubbele_palenkrans_te_Melsele_Beveren_Waas_prov_Oost_Vlaanderen_Belgi%C3%AB_
10. Fokkens H., Jansen R. & Van Wijk I.M. (red.) (2009). *Oss-Zevenbergen; De langetermijn-geschiedenis van een prehistorisch grafveld* (Archol Rapport 50), Leiden: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2882496/view>
11. Verkem S., De Maeseneer J., Vandendriessche B., Verbeylen G. & Yskout S. (2003). *Zoogdieren in Vlaanderen. Ecologie en verspreiding van 1987 tot 2002*. Natuurpunt Studie & JNM-Zoogdierenwerkgroep, Mechelen & Gent: https://www.researchgate.net/publication/272150639_Zoogdieren_in_Vlaanderen_Ecologie_en_verspreiding_van_1987_tot_2002

CONTACTGEGEVENS

Bert Mestdagh
Anton Ervynck

ZOOGDIER
DIGITAAL

In hun voortuin hebben Dré en Connie een container voor het inzamelen van oude kleding. De opbrengst daarvan gaat naar de egelopvang.

RUIM 25 JAAR ZORG VOOR EGELS

Zoogdierbescherming vanuit een andere invalshoek

TEKST EN FOTO'S PETER TWISK

REFERENTIES

1. <https://www.egelbescherming.nl/egeltelling-2023/>
2. <https://www.egelopvangroosendaal.nl/wp-content/uploads/2024/02/Nieuwsbrief-2023-DEF.pdf>
3. <https://dwhc.nl/2025/02/egel-met-zweren-op-de-poten-door-c-ulcerans-bacterie/>
4. <https://lci.rivm.nl/richtlijnen/difterie/infecties-c-ulcerans-en-andere-zoonotische-species>

ZOOGDIER
DIGITAAL

Bever. Foto Joep van Belkom

LOKAAL ONDERZOEK

Duurzaam samenleven met de bever in Nijmegen

TEKST ROSANNE SUMTER EN JOEP VAN BELKOM

REFERENTIES

1. Zoogdierverseniging. (2019, 7 november). *Beverpopulatie blijft groeien*. Geraadpleegd op 17 april 2025. Geraadpleegd van <https://www.zoogdierverseniging.nl/actueel/nieuws/beverpopulatie-blijft-groeien>.
2. Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). (2008). *Bever (Castor fiber) H1337*. Geraadpleegd van https://www.natura2000.nl/sites/default/files/profielen/Profielen_HRSoorten_Actueel/Profiel_soort_H1337.pdf.
3. Janiszewski, P.A.W.E.U., Hanzal, V., & Misiukiewicz, W. (2014). The Eurasian beaver (*Castor fiber*) as a keystone species—a literature review. *Baltic forestry*, 20(2), 277-286. Geraadpleegd van https://www.researchgate.net/profile/Pawel-Janiszewski-2/publication/277006538_The_Eurasian_Beaver_Castor_fiber_as_a_Keystone_Species_-_a_Literature_Review/links/557b473208ae26eada8b000b/The-Eurasian-Beaver-Castor-fiber-as-a-Keystone-Species-a-Literature-Review.pdf.

4. Loeven, M. (2023, 24 september). De bever breidt fors uit, kan dat wel? [radiofragment]. *Zin in Zondag*. Geraadpleegd van <https://www.gld.nl/nieuws/8012825/de-bever-breidt-fors-uit-kan-dat-wel>.
5. Zoogdierverseniging (n.d.). *Bever*. Geraadpleegd op 26 november 2024. Geraadpleegd van <https://www.zoogdierverseniging.nl/zoogdiersoorten/bever>.
6. Besluit activiteiten leefomgeving (Bal). (2025, 1 januari). Geraadpleegd op 4 februari 2025. Geraadpleegd van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0041330/2025-01-01>.
7. Pachinger, K. & Hulik, T. (1999). Beavers in an Urban Landscape: The Recent Activity of Beavers, Castor fiber, in the Greater Bratislava Area. In *Beaver Protection, Management, and Utilization in Europe and North America* (pp. 53-60). Boston, MA: Springer US. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4615-4781-5_9#citeas.
8. Zwolicki, A., Pudetko, R., Moskal, K., Świdorska, J., Saath, S., & Weydmann, A. (2019). The importance of spatial scale in habitat selection by European beaver. *Ecography*, 42(1), 187-200. Geraadpleegd van <https://doi.org/10.1111/ecog.03621>.
9. Dijkstra, V. & Polman, E. (2018). *Oplossen en preventie van beverschade, voorbeeldendocument bevermaatregelen*. Rapport 2018.24. Geraadpleegd van <https://www.zoogdierverseniging.nl/sites/default/files/2019-10/2018.24%20Voorbeeldendocument-Bevermaatregelen-Rapport.%202018.24.pdf>.
10. Gemeente Nijmegen (2025). *Bevolkingscijfers*. Geraadpleegd op 7 oktober 2025. Geraadpleegd van https://public.tableau.com/app/profile/gemeentenijmegen/viz/Stadsgetallen_bevolking_2022_1_0/Bevolking.

ZOOGDIER
DIGITAAL

Ingekorven vleermuis bedekt met dauw.

ZOEKEN IN KELDERS, BUNKERS, FORTEN EN GROTEN

Vleermuiswintertellingen dwars door België

TEKST EN FOTO'S EWOUT DE VOS

REFERENTIES

1. Meier, F., Grosche, L., Krivek, G., Runkel, V., Scheuerlein, A., Kerth, G., & Van Schaik, J. (2024). Automated long-term monitoring of RFID-tagged individuals reveals high hibernaculum site fidelity in Daubenton's bats and Natterer's bats. *Animal Conservation*, 28(3), 401–409. <https://doi.org/10.1111/acv.12992>.

ZOOGDIER
DIGITAAL

Rosse woelmuis. Foto Wesley Overman

HET JAAR VAN DE WOELMUIS

De rosse woelmuis

TEKST DICK BEKKER EN MAURICE LA HAYE

REFERENTIES

1. Twisk, P. (2024). *Kijk daar! De rosse woelmuis*. Zoogdier 35(2): 26-27.

CONTACTGEGEVENS

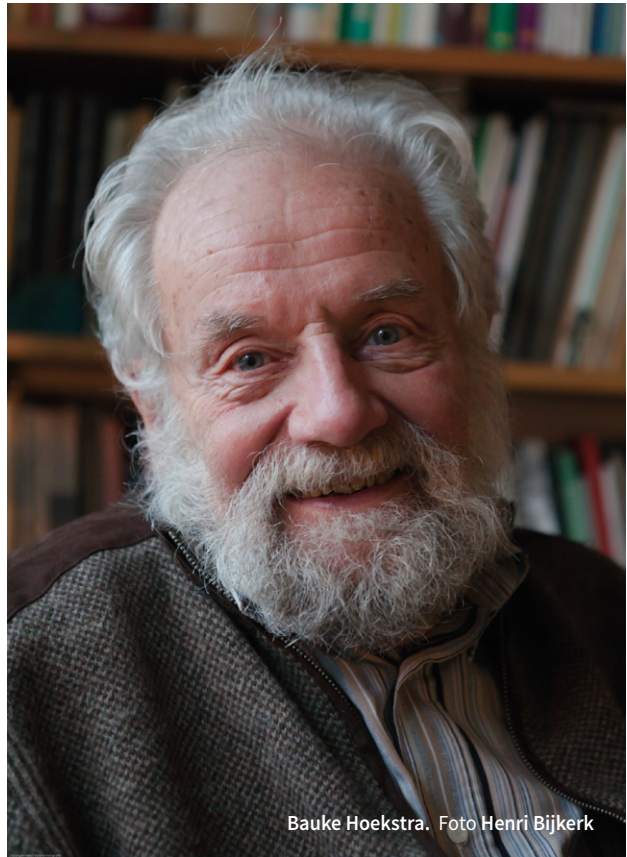
Dick Bekker

Maurice La Haye

KORTE BERICHTEN

IN MEMORIAM: BAUKE HOEKSTRA

Op 8 november j.l. overleed Bauke Hoekstra op 91-jarige leeftijd. Hij werd op 24 december 1933 geboren in het Friese Tietjerksteradeel, maar het gezin verhuisde al in Baukes lagere schooltijd naar Deventer. De liefde voor de natuur had hij al vroeg te pakken en hij was graag biologie gaan studeren, maar zo'n dure studie konden zijn ouders niet bekostigen. Zoals vaak in die omstandigheden werd toen uitgeweken naar de kweekschool voor de opleiding tot onderwijzer. Op de kweekschool ontmoette hij zijn klasgenote Gerri Halfweg, met wie hij in 1958 trouwde. Bauke werd dus onderwijzer, eerst in Goor en daarna in Almelo aan de Julianaschool. Later was hij jarenlang directeur van de Margrietschool. Daarnaast gaf hij biologielessen op een pabo en een havo.

Bauke Hoekstra. Foto Henri Bijkerk

In 1950 krijgt Bauke met Sinterklaas de tweede druk van 'De zoogdieren van Nederland' door IJsseling en Scheygrond van zijn ouders cadeau. Dit wekt zijn belangstelling voor zoogdieren en in 1952, nog in zijn kweekschooltijd, meldt Bauke zich aan als lid van de VZZ. Hij beschrijft de leden als een gezelschap van vooral dierentuinbiologen en jagers (Zoogdier 8, 1: 27-31). Hij vindt al snel dat de VZZ zelf meer veldonderzoek moet doen om een beter inzicht te krijgen in de verspreiding van Nederlandse zoogdieren. Hij is dan ook een van de deelnemers aan het eerste onderzoekskamp van de Veldwerkgroep-VZZ in 1981.

Bauke wordt een rasverzamelaar. Van oude boeken en fossielen, maar vooral van balgen en schedels van zoogdieren, waarbij hij de vindplaats en vinddatum nauwkeurig noteert zoals dat in musea wordt gedaan, zodat zijn collectie makkelijk in die van Naturalis kon worden ingevoegd. Hij bouwt een grote anatomische kennis van zoogdieren op. De burgemeester van Almelo memoreerde in 2011 dat Bauke in 1995 als deskundige werd ingeschakeld toen bij graafwerkzaamheden in de Bornse Beek botten werden opgegraven. Het bleken botten van een wolharige mammoet te zijn, bij elkaar de meest complete vondst in Nederland. Bauke wordt benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Binnen de VZZ evolueert Bauke al snel van ‘broekie’ tot sleutelfiguur. In 1978 wordt hij bestuurslid en van 1979 tot 1988 is hij penningmeester, waarbij hij ook het ledenbestand bijhoudt. Vanaf 1989 is hij erelid van de VZZ.

De faunistiek van Nederlandse zoogdieren blijft een centraal punt van aandacht. Samen met zijn leerlingen worden grote hoeveelheden uilenbraakballen uitgeplozen, wat in de jaren ’70 meerdere publicaties over het voedsel van Twentse kerkuilen oplevert. Ook verschijnt dan de ‘Handleiding ten behoeve van het inventariseren van landzoogdieren in de Benelux’ (1977), samen met Erik van der Straeten en Vincent van Laar. Hierin wordt ook ingegaan op de techniek van het balgen en het prepareren van zoogdierschedels. Bauke was ook honorair medewerker van het Natuurmuseum Enschede (later Twentsewelle) en het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie in Leiden (nu Naturalis).

Bauke publiceerde niet alleen over zoogdieren in Twente: hij was ook een van de redacteurs van de ‘Atlas van de Nederlandse Zoogdieren’ (1992), auteur van verschillende hoofdstukken in ‘De Zoogdieren van Overijssel’ (1999) en mederedacteur van de tweede editie van dit boek (2011). Van 1970 tot 2004 publiceerde hij jaarlijks in Lutra een nauwgezet bijgehouden lijst van de in dat jaar verschenen publicaties over in Nederland levende zoogdieren.

Dit is een zeer onvolledige greep uit Baukes activiteiten en publicaties. Wie overigens denkt dat Bauke zich geheel monomaan met zoogdieren en zoogdierpublicaties bezighield, heeft het mis. Behalve gezins- en familiemens was hij ook actief in de werkgroep ‘Kerk en gevangenis’, die zich richtte op begeleiding en opvang van gevangenen. We hebben niet alleen van een gepassioneerd lid van de VZZ/Zoogdiervereniging afscheid moeten nemen, maar ook van een zeer aimabel en hartelijk mens.

Nellie Smeenk
Sim Broekhuizen

WOLF FENCING TEAM BELGIUM BIEDT SNELLE HULP AAN PONY-EIGENAARS

- [Website van Wolf Fencing Team Belgium](#)

ZOOGDIER
DIGITAAL

WAARNEMINGEN

TWEEKLEURIGE VLEERMUIS STEEKT IN ÉÉN NACHT TWEE KEER HET KANAAL OVER

- [First offshore observation of parti-coloured bat *Vespertilio murinus* in the Belgian part of the North Sea](#)

STEENMARTER SLEURT DODE SOORTGENOOT

- [Bekijk de opnamen van de wildcamera](#)